

## ЁШ АВЛОДГА ТАЪЛИМ ВА ТАРБИЯ БЕРИШДА ЎҚИТУВЧИНИНГ ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТИ ВА ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ

**Худоёрова Ойсоат Келдиёровна**

Тошкент тиббиёт академияси педагогика фанлари номзоди, доцент

**Туробова Шоҳиста Шавкат қизи**

“Тиббий профилактика ва жамоат саломатлиги факультети” 202 а гуруҳ талабаси

**Раҳмонжоновна Гулжаҳон Анваржон қизи**

101 а гуруҳ талабаси

**Abstract:** the article reflects the characteristics of modern teaching, interactive techniques, the role and impact of innovative technologies, technological map. Also, the basic principles, ways, methods, forms, means of effective organization of the educational process are identified. The most important thing is given scientific recommendations on the innovative activity of the teacher and educational technology.

Ёш авлодга таълим ва тарбия беришни муваффақиятли ҳал этиш ўқитувчига, унинг ғоявий эътиқоди, касб маҳорати, истеъдоди ва маданиятига боғлиқ. Бу ғоят мураккаб ва масъулиятли вазифани амалга оширишда ўқитувчи қандай ўқитиш кераклигини назарий-амалий жиҳатдан билиши лозим. Маълумки, ўқитувчининг педагогик маҳорати, асосан дарсда кўринади. Ўқитувчилик - катта санъатдир. Бу санъатга ўқитувчилик касбига чинакам мураббий бўлишга ҳаваси, иштиёқи зўр, замон талабларини тез ва чуқур тушунадиган, ўзининг илмий, ижтимоий-сиёсий савияси, педагогик маҳоратини изчиллик билан амалга ошириб боровчи, мустақиллик ғояси ва мафкураси билан пухта қуролланган ҳақиқий ватанпарвар ва меҳнатсевар инсонларгина эриша оладилар. Шу ўринда таъкидлаш жоизки, ўқитувчининг шахсий фазилатлари: ахлоқий баркамоллик, яъни саховатпешалик, меҳрибонлик, талабчанлик, маънавий поклик, қаноатлилик, ростгўйлик, садоқатлилик, покизалик, зийраклик, андишалилик, вазминлик, сабр-бардошлилиги билан бирга унинг касбий фазилатлари: ўз соҳасининг пухта билимдони бўлиб, ўзининг нутқ маданиятига кўра, теварак-атрофдаги инсонларга намуна бўла олиши муҳимдир.

Табиийки, моҳир ўқитувчи ўзининг шахсий фаолиятини ўзи таҳлил этиб боради. Педагогик компетентлигини ривожлантириш учун фаолият давомида педагогик вазифа ва мақсадларини ўзгартириб, янги вазифаларни қўллаш асосида ўқувчи шахсига моҳирлик, донолик, ижодий дадиллик, чуқур илмий тафаккур билан ёндашади. Педагогик маҳорат ва компетентлик ўқитувчидан қатъият, тиришқоқлик, тадқиқотларни олиб боришга интилиш, янги вазиятга мослашиш, самимийлик, тўғрилиқ, ҳалоллик, куч, ўткир ақл-идрок талаб этади.

“Биз ўз олдимизга мамлакатимизда Учинчи Ренессанс пойдеворини барпо этишдек улуғ мақсадни қўйган эканмиз, бунинг учун янги Хоразмийлар, Берунийлар, Ибн Синолар, Улуғбеклар, Навоий ва Бобурларни тарбиялаб берадиган муҳит ва шароитларни яратишимиз керак. Бунда, аввало, таълим ва тарбияни ривожлантириш, соғлом турмуш тарзини қарор топтириш, илм-фан ва инновацияларни тараққий эттириш миллий ғоямизнинг асосий устунлари бўлиб хизмат қилиши лозим.

Ушбу мақсад йўлида ёшларимиз ўз олдига катта марраларни қўйиб, уларга эришишлари учун кенг имкониятлар яратиш ва ҳар томонлама кўмак бериш – барчамиз учун энг устувор вазифа бўлиши зарур. Шундагина фарзандларимиз халқимизнинг асрий орзу-умидларини рўёбга чиқарадиган буюк ва қудратли кучга айланади<sup>1</sup>”.

Бугунги кунда ўқитувчи маънавий жиҳатдан соғлом ва кенг фикрлай оладиган, ўз миллий қадриятлари, урф-одатлари ва миллатимизнинг буюк сиймолари ҳаёти ва ижодий меросини теран билиши лозим. Айниқса, миллий анъаналаримиз, урф-одатларимиз, қадриятларимиз асосида

<sup>1</sup>Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси 30.12.2020.

давлатимизнинг буюк келажаги бўлган ёш авлодга чуқур билим беришда ўқитувчи юксак қобилият ва ишчанлик билан онгли, ижодий ёндашув асосида таълим-тарбия жараёнига методик билимларини самарали қўллай олиши керак. Бунинг учун ўқитувчидан қуйидаги бурч ва масъулиятлар талаб этилади:

- энг аввало, ўқитувчи юксак ҳис-туйғу ва тажриба, нотиклиқ санъатига эга маданиятли, маърифатли, ижодкор, таълим-тарбия фаолиятида ташаббускор ва ёш авлод келажаги учун жавобгар шахс бўлиши;
- ўқитувчи ўз меҳри, эстетик ҳис-туйғуларини ҳар лаҳзада ёшлар ички дунёси билан боғлай олиши ва уларнинг меҳри, ҳурматига сазовор бўлиши;
- ўқитувчи жамият ижтимоий ҳаётида рўй бераётган ўзгаришлар, олиб борилаётган ижтимоий-иқтисодий ислохотлар моҳиятини чуқур англаб етиши ва уларга ҳолисона баҳо бера олиши;
- замонавий ўқитувчининг илм-фан, техника ва ахборот-коммуникацион технологиялар янгиликлари ва ютуқларидан хабардор бўлиб, барча фанлар интеграциясини ўзлаштириши ва ҳоказо.

Ўқитувчилар унутмасликлари керакки, кучли билим, касбий методика ва оддий инсоний фазилатлардан иборат учта хусусият бирлашиб ўқитиш жараёнининг пировард натижасини белгилайди. Ўқитувчи ҳар бир дарсни яхлит ҳолатда кўра билиши ва уни тасаввур этиши учун бўлажак дарс жараёнини лойиҳалаштириб олиши ҳамда технологик харита қандай тузилган бўлмасин, унда дарс жараёнининг ташкил этиш технологияси тўлиқ ўз ифодасини топган бўлиши керак.

Педагогнинг инновацион фаолияти – бу ўз ичига янгиликни таҳлил этиш ва унга баҳо бериш, келгусидаги ҳаракатларнинг мақсади ва концепциясини шакллантириш демакдир. Инновацион фаолиятни тўғри ташкил этиш, таълим жараёнида юзага келган муаммоларни аниқлаш, ҳал этиш, унга доир қарор қабул қилиш ҳамда танлаб олинган қарорни амалга ошириш ва уни баҳолаш имконини яратади, муаммоларни эса самарали ҳал этади. Янги педагогик технологияларнинг ҳислати шундаки, унда қўйилган мақсадларга эришиш кафолатини берувчи ўқув жараёни режалаштирилади ва амалга оширилади.

Инновацион таълим ўқитувчи фаолиятини янгилаш, таълим-тарбия жараёнини мақбул қуришга, ёшларда ҳур фикрлилик, билимга чанқоқлик, Ватанга содиқлик, инсонпарварлик туйғуларини шакллантиришга ижобий таъсир кўрсатади. Ўқув жараёнини самарали ташкил этилиши ўқитувчининг инновацион фаолияти, ғоявий эътиқоди, касб маҳорати, истеъдоди ва маданиятига бевосита боғлиқ. Ҳозирги кунда шиддат билан ривожланаётган замон ҳар биримиздан доимо изланиб, ташаббус кўрсатиб, янгича ишлашни талаб этмоқда. “Бугун ҳар бир ўқитувчи ва тарбиячи, олийгоҳ домласи таълим ва илм фан соҳасидаги энг сўнгги ижобий янгиликларни ўқув жараёнларига татбиқ эта оладиган, чуқур билим ва дунёқараш эгаси, бир сўз билан айтганда, замонамиз ва жамиятимизнинг энг илғор вакиллари бўлишлари керак<sup>2</sup>”.

Инновацион фаолиятда энг муҳим масалалардан бири-ўқитувчи шахсидир. Ўқитувчини инновацион фаолиятга тайёрлашда янгиликларни идрок этишга инновацион шайликни шакллантириш ва янгича ҳаракат қила олишга ўргатиш йўналишлари муҳимдир. Инновацион фаолият-педагогнинг ўз касбини такомиллаштиришдаги мавжуд шакл ва воситаларни эгаллашга ижодий ёндашувини назарда тутати. Инновация ўқув жараёнига янгилик олиб кириш, ўқув жараёнини ўқувчи эҳтиёжи, хоҳиши ва истакларига мослаштириш, ўқувчини мустақил мутолаага ўргатиш демакдир. Инновация – амалиёт ва назариянинг муҳим қисми бўлиб, ижтимоий-маданий объект сифатларини яхшилашга йўналтирилган ижтимоий субъектларнинг ҳаракат тизимида шаклланган янгича ёндашувдир. Улар ташаббуслар ва янгиликлар асосида туғилади ва таълим мазмунини ривожлантириш учун истиқболли бўлади ва таълим тизими ривожига ижобий таъсир кўрсатади. Инновация – маълум бир фаолият майдонидаги муаммони ечиш учун янгича ёндашув ёки янги технологик жараённи қўллаш, олдингидан анча муваффақиятга эришишга олиб келиши маълум бўлган охириги натижа сифатида ўқитувчи ва ўқувчининг белгиланган мақсаддан кафолатланган натижага ҳамкорликда эришишлари учун олдиндан таълим жараёнини лойиҳалашдир.

<sup>2</sup>Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Ўқитувчи ва мураббийлар қунига бағишланган тантанали маросимдаги нутқи. “Ўқитувчи ва мураббийлар – янги Ўзбекистонни барпо этишда катта куч, таянч ва суянчимиздир”. 30 сентябрь 2020 йил.



Мамлакатимиз мустақилликка эришгач, бозор муносабатларини жорий этишни ўзининг стратегик вазифаларидан бирига айлантирди. “Бугунги кунда дунёда инновацион ғоясиз, илм фан ютуқларисиз биронта соҳанинг ривожланиши мумкин эмас<sup>3</sup>” Шу нуктаи назардан шахсда инновацион тафаккурни шакллантириш ва ривожлантириш усулларини ижтимоий фалсафий жиҳатдан тадқиқ этиш ҳамда илмий назарий аҳамиятга эга бўлган хулосаларни ишлаб чиқиш долзарб вазифа ҳисобланади.

Маълумки, инновациянинг мақсади – сарфланган маблағ ёки кучдан энг юкори натижа олишдан иборат. Таълим тизимидаги ҳар қандай янгилик инновация бўла олмайди. Агар фаолият қисқа муддатли бўлса ва яхлит тизим хусусиятига эга бўлмаса, ўз олдида муайян тизимдаги фақат баъзи элементларини ўзгартиришни вазифа қилиб қўйган бўлса, у ҳолда биз новация билан мулоқот қилаётган бўламиз. Агар фаолият маълум концептуал ёндашув асосида амалга ошириляётган бўлса ва унинг натижаси ўша тизим ривожланишига ёки унинг принципиал ўзгаришига олиб келсагина инновация дея оламиз. Ҳар иккала тушунча мезонлари қуйидагича: новация амалдаги назария доирасида амалга оширилади, кўлам ва вақт бўйича чегараланади, методлар янгиланади ва натижаси аввалги тизимни такомиллаштиради. Инновация эса тизимли, яхлит ва давомли бўлади, маълум амалиётда янги фаолият тизимини лойиҳалайди, амалиёт субъектлари позицияларини тўла янгилайди. Бунда фаолиятнинг янги йўналишлари очилади, янги технологиялар яратилади, фаолиятнинг янги сифат натижаларига эришилади, натижада амалиётнинг ўзи ҳам янгиланади.

Ўқитувчининг инновация фаолияти орқали мамлакат истиқболини ўз келажаги билан уйғун кўрадиган, ижтимоий-сиёсий ҳаётда онгли равишда иштирок этиш қобилиятига эга бўлган, ижтимоий жараёнларда фаол қатнашадиган эркин фикрловчи шахсни шакллантириш учун имконият яратилади. Шунингдек шахсинг фуқаролик жамияти ва ҳукукий давлат куриш жараёни билан боғлиқ ҳолда ички дунёсини ривожлантиришга ҳамда ижтимоий, сиёсий, иктисодий, маънавий-маърифий соҳаларда амалга ошириляётган ислохотларнинг моҳиятини англаб олиши ва миллий ғоя тамойиллари асосида яшаш туйғуларини кучайтиришга эришилади.

Мамлакатимиз таълим тизимида амалга ошириляётган ислохотларнинг пировард мақсади ҳар томонлама шаклланган интеллектуал кадрларни тайёрлаш, давлат ва жамият тараққиётини янада юксалтириш ва Ўзбекистоннинг халқаро нуфузини ошириш билан боғлиқ ишларни янада такомиллаштиришдан иборатдир.

Таълимнинг сифати жамиятни ривожлантирувчи омил ва уни ҳаракатлантирувчи куч ҳисобланади. Педагогик жараёнларнинг самарадорлиги, таълим сифати ўқитувчиларнинг педагогик жараёнларни ташкил этиш ва бошқариш йўналишидаги билими, куникма ва малакаларига, уларнинг касбий ва шахсий сифатларига боғлиқдир.

Ўқитувчиларнинг инновацион фаолияти янгиликларни излаш, ўрганиш ва уларга асосланиш ҳамда илмий асосланган маълумотлардан фойдаланиш, педагогик, психологик ва ижтимоий-иктисодий янгиликларни ўзлаштириш асосида таълим-тарбия жараёнига инновацион технологияларни жорий этиш орқали педагогик жараёнлар самарадорлигини таъминлайди.

Ўқитувчининг инновацион фаолияти қуйидаги кўринишларга эга бўлиши мумкин:

-ўқитувчининг инновацион фаолияти;

-ўқитувчининг педагогик маҳорати ва ижодкорлиги;

-ўқитувчининг инновацион усулларни ўзлаштириши ва шахсга йўналтирилган таълим жараёнида куллаш тажрибаси.

Энг муҳими таълим жараёнини медиа, аудио-видео воситалар билан ташкил этган ҳолда ўз иш услуби ва фаолият йўналишига эга бўлади.

Ўқитувчининг инновацион фаолиятига хос бўлган усуллардан бири - унинг педагогик ижодкорлигидир.

Таълим жараёнида инновацион технологияларни қўллаш таълимнинг самарадорлигини кўтариш, машғулотларни қизиқарли ташкил этиш, педагогнинг инновацион технологиялардан кенг

<sup>3</sup>Мирзиёев Ш.М. Миллий тараққиёт йўлимининг қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. 1 том. -Тошкент: Ўзбекистон НМИУ, 2017. 85 б.

фойдаланиш ҳаракатини фаоллаштиришга қаратилганлиги билан аҳамиятлидир. Худди шу йўналишда "Интервью" дарсидан фойдаланиш мумкин.

Мавзу:  $4 \times 4 =$  йўқ деб жавоб берайлик.

РЕЖА:

- 1) Ахлоққа зид иллатларга йўл йўқ
- 2) Умуминсоний ахлоқ меъёрларига амал қилмасликга йўл йўқ
- 3) Ахлоқий-касбий бузилишга йўл йўқ.
- 4) Ахлоқий низоларни келтириб чиқаришга йўл йўқ.

Мавзу савол-жавоб тарзида ифода этилади.

- 1) Ахлоққа зид иллатларни қандай тушунасиш?

Жавоб: жамиятнинг ривожланишига тўсқинлик қилади, ахлоқий- эстетик тарбияланишга ҳалақит беради, жиноятларни келтириб чиқишини кучайтиради.

- 2) Умуминсоний ахлоқ меъёрларига амал қилмаслик қандай ҳолатларни юзага келтириши мумкин?

Жавоб: инсоний муносабатда хушмуомалалик, одоблилик, ҳалоллик, ростгўйлик, виждонлилик меъёрининг етишмаслигига олиб келади.

- 3) Ахлоқий касбий бузилиш ҳолатида нима содир этилади?

Жавоб: касбий бурч ва вазифаларини бажаришда ўзларини шахсий манфаатларини жамият, давлат, халқ манфаатларидан устун қўйиб сўистеъмол қилишлари, пора олишлари, калондимоғлик, таъмагирлик, қўполлик қилишлари каби қонунга хилоф ҳатти-ҳаракатлар юзага келиши мумкин.

- 4) Ахлоқий низолар қандай келиб чиқади?

Жавоб: жамиятнинг ижтимоий, сиёсий, ҳуқуқий, маънавий, маданий ҳаётидаги ўзаро номутаносибликлар туфайли кишилар ўртасида келиб чиқади ва ҳоказо. Ҳозирги кунда шиддат билан ривожланаётган замон ҳар биримиздан доимо изланиб, ташаббус кўрсатиб, янгича ишлашни талаб этмоқда. “Бугун ҳар бир ўқитувчи ва тарбиячи, олийгоҳ домласи таълим ва илм фан соҳасидаги энг сўнгги ижобий янгиликларни ўқув жараёнларига татбиқ эта оладиган, чуқур билим ва дунёқараш эгаси, бир сўз билан айтганда, замонамиз ва жамиятимизнинг энг илғор вакиллари бўлишлари керак”. 4.Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Ўқитувчи ва мураббийлар кунига бағишланган тантанали маросимдаги нутқи. “Ўқитувчи ва мураббийлар – янги Ўзбекистонни барпо этишда катта куч, таянч ва суянчимиздир”. 30 сентябрь 2020 йил.

Хулоса сифатида таъкидлаш жоизки, ўқитувчининг инновацион фаолияти воқеликни ўзгартиришга, унинг муаммоларини ечишни аниқлашга қаратилганлиги билан аҳамиятлидир. Айниқса, касбий янгиликларга доимий равишда шай туриш асосида дунёга ижодий яратувчанлик муносабатида бўлиш орқали ўз имкониятларини рўёбга чиқариш ҳамда ўз турмуш тарзи ва янгиликларга нисбатан интилишларини касбий фаолиятида мужассамлантириши билан муҳим ҳисобланади. Шунга кўра айтиш мумкинки, ўқитувчининг инновацион фаолияти педагогик янгиликларни яратиш, ўзлаштириш ва амалиётга татбиқ этишдан иборатдир.

#### **Адабиётлар рўйхати**

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси 30.12.2020.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Ўқитувчи ва мураббийлар кунига бағишланган тантанали маросимдаги нутқи. “Ўқитувчи ва мураббийлар – янги Ўзбекистонни барпо этишда катта куч, таянч ва суянчимиздир”. 30 сентябрь 2020 йил.
3. Мирзиёев Ш.М.Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. 1 том. -Тошкент: Ўзбекистон НМИУ, 2017. 85 б.
4. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Ўқитувчи ва мураббийлар кунига бағишланган тантанали маросимдаги нутқи. “Ўқитувчи ва мураббийлар – янги Ўзбекистонни барпо этишда катта куч, таянч ва суянчимиздир”. 30 сентябрь 2020 йил.